

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

Toplumsal ve Siyasi Gelişmeler Karşısında Türk Halkının Tutumu:

YAŞAM MÜCADELESİ

Sözcük Sayısı: 3840

Araştırma Konusu: Nazım Hikmet'in 'Memleketimden İnsan Manzaraları' adlı yapıtında savaş süreci ve sonrası Türk insanının yaşam algısı nasıl işlenmiştir?

İÇİNDEKİLER

Giriş

1. Toplumsal Değişimler Karşısında Halkın Tutumu

1.1 Kurtuluş Savaşı Süreci

1.2 Siyasi Değişimler Karşısında Bireylerin Kimlik Arayışı

2. Farklı Uzamlarda Farklı İnsan Öyküleri

2.1 Anadolu Uzamı; Yollar

2.2 Kent Uzamı; Var Olma Çabası

3. Sonuç

4. Kaynakça

GİRİŞ

1920'lerde Türkiye'de Cumhuriyetin ilanı ile beraber çıkan kanunlar, halkın pek de kavrayamadığı demokratik devlet yapısının temellerinin atılması ve bunların beraberinde yaşanan maddi manevi güçlükler karşısında Türk halkı zorlu bir sürece itilmiştir. Bu süreç içerisinde I. Dünya Savaşı'ndan çok büyük kayıplarla çıkmış halk, yapılan devrimler doğrultusunda tekrar ayakları üstünde durabilmek için çeşitli fedakarlıklar yapmış fakat toplumsal ve siyasi açıdan kendi içinde çelişkili, birbirinden kopuk yapılanmalar ortaya çıkmıştır. Bunca tahribata ve yıpranmaya rağmen çok az değişen ve belki de hiç değişmeyen tek bir şey kalmıştır aslında; Anadolu insanı. Bu insanlar her ne kadar ülkenin gerçekliklerinden haberdar olsa ve yeni kurulmuş düzene ayak uydurabilmenin tek yolunun birlikteliği sağlamaktan geçtiğini bilse de hep kendi halinde olmuş ve kendi derdine kafa yormuştur. Bunun sebebi birçok etmene bağlıdır; ne de olsa bu topraklarda savaşlardan biri bitse öteki baş gösterir ve sonu yokmuş gibi görünen bu döngüde hayata tutunmak ve huzurlu bir güne uyanma umuduyla yoğrulmuş kaygı vardır. Nazım Hikmet'in 'Memleketimden İnsan Manzaraları' adlı yapıtında da Türk Devletinin 1920'lerden 1940'lı yıllara kadar geçirdiği sancılı süreci yaşamış ve olup bitenlere uzaktan da olsa tanıklık etmiş Türk halkının durumu anlatılmaktadır.

I.Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı ardından ülke her ne kadar siyasi ve toplumsal anlamda yapılanmaya ve tekrar kendi ayakları üzerinde durabilme çabasına girmiş ve yapılan devrimler toplumu geri bırakan öğelerden arındırmaya çalışan eylemler olsa da Türk halkı bu sürecin getirdiği acizliği, yokluğu ve umuda tutunmaya çalışırkenki tekrar umutsuzluk çukuruna düşme kısır döngüsünü dorukta yaşamıştır. Roman edasıyla destansı bir havada yazılmış 'Memleketimden İnsan Manzaraları' aynı toplumsal ve siyasal gerçekleri paylaşan farklı uzamlardaki ve farklı sınıflardan Türk insanının hayata bakış açılarını karşılaştırarak, her bir

kafanın içindeki seslerin dışarı nasıl yansıdığını dillendirmektedir. Yapıtta ele alınan her karakter aslında Türk halkının belli bir kesimini temsil etmektedir ve bu bireylerin kimlik arayışları ve etraflarında olan bitene karşı tutumları, düşünceleri üzerinden olduğu kadar söz konusu olguların fiziksel özelliklerine nasıl yansıdığı da tartışılmaktadır. Yapıtta genellikle bireyler düşünceleriyle yalnız bırakılmadan önce yüzlerinde nasıl bir ifade olduğu, duruşlarında sanki bir çöküklük olması gibi fiziksel özellikleriyle aslında ruhlarının, duygularının dışı yansımış halleriyle tanıtılmaktadır:

“Şimdi merdivenlerde oturup kaptırmış kafasını düşüncelerin en tuhafına:

‘Kaç yaşında öleceğim? Ölürlen üzerimde yorganım olacak mı?’ diye düşünüyor.

Burnu sivri ve uzun. Yanaklarının üstü çopur.’’ (Hikmet, 12)

Cumhuriyet’in ilanından II. Dünya Savaşı’na kadar olan süreçte halkın neredeyse her kesiminden her bireyin içli dışlı anlatıldığı yapıtta, dönemin asıl sorunu devletler arası çekişmeler, siyasi yapılanmalar, uluslararası meseleler ve bütün bunlar karşısında Türk Devleti’nin konumu olarak görülürken, Nazım Hikmet adeta *‘Bırakın bu anlamsız hadiseleri, asıl gerçek bizim fanilere ne olup bittiğidir, onları tanımaktır.’* demek istemiştir. Yapıt söz konusu yıllar arasında toplumsal ve siyasi değişimlerin karşısında Türk insanının tutumunu buldukları uzama göre değişen bakış açılarını ele almış, figürleri oldukları gibi yansıtmak için pek çok diyaloglara yer verilerek roman edasıyla yazılmış uzun, destansı bir şiirdir.

1. Toplumsal Değişimler Karşısında Halkın Tutumu

Yapıt farklı figürlerin aynı toplumsal ve siyasal gerçeklikler karşısında nasıl bir tutuma sahip olduklarını ve yaşanmışlıkların her birini ne denli etkilediğini işlemektedir. Yapıt, halkta pek yer

etmemiş ya da hak ettiği değer verilmemiş bütün o isimsizler; çocuklar, analar, yaşlı esnaf ve emekçilerin verdiği varoluş mücadelesine de değinmiş ve ‘insan manzaraları’ tablosundaki her bir fırça vuruşuna ayrı ayrı odaklanmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan devrimlerle birlikte Türk halkı yabancı olduğu demokratik rejime alışmaya çalışırken, eski yönetimden kalan, ülkenin her bir köşesine kanser gibi yayılıp baskılandığı halde dokusuna nüfus etmiş tüm olumsuzlukların yer yer karmaşanın, belirsizliğin tekrardan su yüzüne çıkmaması için yapılan devrimler ülkeyi yapılandırdığı kadar halkı da oldukça sarsmıştır. Bu sarsıntı halkın inancını, umudunu ve yaptığı fedakârlıkları her ne kadar güçlendirmiş de olsa zaman zaman yıprattığı gerçeği de göz ardı edilememektedir.

Bazı insanlar toplumdaki kopmuş ve unutulmuş, siyasal gelişmeler sonucunda başlarına gelenlerle anılıp tarihe karışmıştır. Dönemin politik şartları ve toplumsal gerçeklikleri bazı bireyleri özgürlüklerinden yoksun bırakmış, toplumdaki itilmelerine sebep olmuştur. Yapıtta bilhassa bu özelliklere sahip olan figürlere de yer verilmiş onlar da topluma dahil edilmiş ve bu figürlerin içinden geçenlerden bahsedilmiştir, ‘kelepçeli’ sıfatıyla anılan karakterlerin geçtiği dizeler buna örnektir:

‘Kelepçeli Süleyman bayanları gördü. Genç bir kadın geçirdi yüreğinden.

Kayısı güllünü nişanlayıp tükürdü. Kelepçeli Fuat seslendi Galip Ustaya:

Usta, yine tuhaf şeyler düşünüyorsun.’ Düşünüyorum evlat. Geçmiş olsun.’

‘Eyvallah Usta. Düşünmek değiştirmez hayatı.’ (Hikmet, 17).

Türk halkı savaş yılları sonunda yeniden hayata ve umuda tutunma mücadelesine atılmış fakat bu da en az silahlı çatışmalar kadar yıkıcı bir süreci beraberinde getirmiştir. Bu süreçte halk her ne

kadar birbirine bağılı olsa da kopukluklar yaşanmış, çatışmalar baş göstermiş ve halkın içinde, bireylerin bulunduğu uzama da bağılı olarak, kutuplaşmalar meydana gelmiş, siyasi ve toplumsal çalkantılar bireyler arası ayrılığı uçurumlara çevirmiştir. Buldukları uzam neresi olursa olsun ülkedeki toplumsal gelişmeler karşısında bireylerin farklı tutumları ve çıkagelen çalkantıların onları ne denli etkilediğı tek bir bakışlarından bile kendini göstermektedir:

“Gözler var: annedir. Gözler var: bebeklerinde yanan iki damla ışıkla nefret ve kinden ibaret.

Gözler var: muhabbet. Gözler var: buğdayları güneşli bir harman manzarası gibi bakıyorlar.

Ve sonar ikide bir ve sonar yine o göz: inatla ve ısrarla bakan ve yarılmış kaşı ve pınardan

sızmakta kan.” (Hikmet, 396)

‘Gözler’ ‘in ad aktarmalı ifade edilmesi farklı duyguda, farklı sosyal çevrede, farklı sosyal rolde ve konumda olan insanların bakışlarıyla bu farklı hayal, umut ve dünyayı yansıtmakla beraber leit motif görevini de görmektedir. Böylece tema şiirsel söylem ile birlikte zenginleştirilmektedir.

1.1 Kurtuluş Savaşı Süreci

I. Dünya Savaşından sonra ekonomik, kültürel ve siyasi açıdan bir enkaz halinde olan ülke bu sefer de toprak bütünlüğünü korumak ve bağımsızlığını kazanmak için yeni bir savaşın ve mücadelenin içinde bulur kendini: Kurtuluş Savaşı. Yaşam mücadelesi verdikleri topraklara ‘vatanım’ diyebilmek ve bu toprakların insanların kendi ayakları üstünde durabilmesi için büyük fedakarlıklar yapılması gerekmektedir ve bu gerçeklik Kurtuluş Savaşı’nda da varlığını kanıtlamıştır. Savaş sırasında ülkede çok ciddi bir nüfus kaybı yaşanmasıyla bir anlamda bu kayıp bir nüfus denilebilecek eğitimlisi, dil yol bilmeyeni, genci yaşlısı, kadını ve çocuğı yok olup gitti. Her kesimden insanın üstüne bu kutlu mücadele uğuruna toprak atılmış olması halkı

eksik bırakmış, dizinden şikayetçi bir ihtiyar gibi topallamaya başlamıştır. Savaş her ne kadar önemli bir amaç için gerçekleştiriliyor olsa da getirdiği yıkım ve ölüm göz ardı edilemez. Böyle büyük bir yıkıma şahit olmuş, kayıplardan yeniden doğmaya çalışan halk, yeni rejimi anlamak, yaşamına geçirmek ve özünde küllerinden doğmak adına bir başka savaş vermeye çalışmıştır. İnsan kaybının ortaya çıkardığı bu eksiklik yapılan inkılapların benimsenmesini geciktirdiği halde ekonomik ve siyasal bağımsızlığın temeli atılmıştır. Açlık, çökmüş bir ekonomi, insanların birbirlerine olan güveninin büsbütün kaybolması, adalet yokluğunda baş gösteren yolsuzluklar, geleceği belli olmayan ülkeye karşı hissedilen aidiyetsizlik, insanların inançlarının kırılmasına ve yıpranmış umutlarının yerle bir olmasına sebep olmuştur. Yapıtta da fark edilebileceği üzere umutsuzluk insanın içini yiyip bitiren ve yaşama tutunma ve çabalama gücünü sömüren en büyük felakettir. Umutsuzluğun getirdiği acizlik duygusu kimi insanda vazgeçilmişlik kimisinde ise yeniden doğabilmek adına itici güç olmuş; bu farkı duygu durumları farklı manzaraları çıkarmıştır:

“Üçüncü mevki bekleme salonunda tahta kanapelere değil

kapıya yakın duvarın dibine betona çömelmişler,

mavi düğmeler mitanlarında dizleri parçalanmış sarı şayak poturlarının,

kırmızı sakallı iki Bulgarya muhaciri. Öfkesiz kederiyle konuşuyor biri:

‘Yövmilbeter, beterden beter. Sonra yeter. Paranın tuncu.

İnsanın piçi. Hepsi mi ama iyisi de var.’’(Hikmet,24)

Cumhuriyet döneminde ülkeyi kalkındırmak adına hem düşünsel hem de yaşamsal anlamda pek çok yenilik hayata girmiş, halkın daha çağdaş yaşam biçimine ulaştırılması amaçlanmıştır ki

bunlardan birisi de iki yönlü planlanan bir anlamda ekonomik gelişmeyi de sağlamak adına yapılan şapka ve kıyafet inkılabıdır. Halk ve devrimin yapılmasının asıl sebebini fark edemeyen herkes kılık kıyafet değişikliklerinin, şapka kanununun Batı'ya ayak uydurma, modernleşme ayaklarında Türk ve dolayısıyla Anadolu kimliğinden kopma olarak yordduğu için bu kalkınma çabasına karşı çıkmıştır. Cumhuriyet döneminde ülkeyi ekonomik anlamda geri bırakan ve yabancı devletlere bağımlı hale getiren en önemli faktörlerden biri de halkın giydiği giysilerin hepsi: şalvar, fes, iskarpin yurt dışından getirilmekteydi. Bütün ülkenin de kumaşı yabancı devletlerden satın alındığı için maddi karşılığı ekonomik gelişmeye bir engel olacak kadar büyüktür. Ülkenin kendi kendine üretebildiği kumaşlar kullanılmalı ve kıyafetlerin kesimleri halkın fiziksel özelliklerine uygun olsun diye yurdun her köşesinden insanların ölçüleri alınmış ve modern kıyafetler tasarlanmıştır. Fakat dini öğelere ve 'kapanma' kisvesiyle halkın alıştığı kıyafetlerin yerine modern kesimli parçalar değersiz ve gereksiz olarak görülmüştür. Yönetici kesimin, hatta halkın seçtiği demokrasiyle gelen Devletin bu alışılmadık hareketleri ve beklendik kararlar alması halkın güvenin kırmış, onu bir bakıma huzursuz etmiştir. İnkıpların uygulanmasına önem veren ve kıymetini anlayan kişiler buldukları her yerde fikirlerini direktmiş etrafındakilere de düşüncelerini gerekçeleriyle benimsetmeye çalışmıştır. Bu devrimin asıl amacı hakkında kimin bilgi sahibi olduğu tartışılır bir konu olduğu için yapıtta halkın umarsızlığını yansıtan diyaloglara da yer verilmektedir:

'Burhan Beyim,' dedi, ' Bu elbise işine çoktan başlandı sanıyorum,

Sümerbank yani bizim yani devletimizin bir bankası tarafından.'

'Sümerbank'ınkiler metelik etmez. Alıp giymiyor köylü. Hem, benim dediğim gibi...'

'Anlıyorum, Burhan Beyim üniforma gibi bir şey istiyorsunuz.'

'Evet. Üniforma gibi sağlam ve zorla giyilecek.'... 'Ama köylüye hep bir örnek zorla elbise

giydirmek bu olmaz' Burhan Özedar sol gözünü kırpmadan sordu:

'Neden? Şapkayı zorla giydirmedik mi?' ' O zorla inkılap, burada zorlamak irticadır. Ve her nedense iş adamlarımızda bir güvensizlik var devletçiliğimize.

Halbuki devlet size destek oluyor.''. (Hikmet, 140)

1.2 Siyasi Değişimler Karşısında Bireylerin Kimlik Arayışı

Kurtuluş Savaşı sonrasında ülkede siyasi, toplumsal ve sosyokültürel yapılarda çok büyük değişimler meydana gelmiştir ve yabancısı oldukları bu süreçte Türk insanı bu değişime ayak uydurmaya çalıştığı kadar içten içe bazı alışkanlıklarını sürdürmek istemiş ve farklılıklara karşı çıkmıştır. Bireylerin buldukları uzam gerek kent gerek köy olsun onların hayata bakış açılarını ve bu değişimlerden ne denli etkilendiklerini farklılaşmaktadır. Fakat her iki uzamda da din ve inanç algıları baskınlığını korumakta ve yapılan siyasi değişimler eğer bu olguları değiştirmeye, yabancılaştırmaya veya 'yıpratmaya' yönelik olarak görülüyor ise insanlar bunlara şiddetle karşı çıkmış ve durumlarından yakınmışlardır. Örneğin Cumhuriyet'in ilanından sonra Türk halkını doğudaki komşu Müslüman ülkelerin yozlaşmış din anlayışından uzaklaştırmak, Türkçeyi benimsemelerini sağlamak ve halkın içtenlikle bağlı olduğu İslam dinini doğrulukla anlayabilmesi için Kur'an Türkçe'ye çevrilmiş, ezanlar Türkçe okutulmuş ve hatta bu yeni yönetmeliklere karşı gelindiği takdirde vatandaşlar para cezasına tabi tutulmuştur. Aslında ülkenin çağdaşlaşmasını ve din kisvesi altında başka kültürlerin esiri olmamasını amaçlayan kararlar halk tarafından hor görülmüş ve uzun bir süre reddedilmiştir. Bu durum bir nevi bireylerin benlikleri ve şimdiye kadar benimsedikleri kimliklerinden uzaklaştırıyor olarak

algılanmaktadır ve yapıtta da bu durum, bu hem kaygılı hem dirençli hareket kaleme alınmaktadır:

'Düşkündü eski hattatlara. Sabahları bayram yerinden duyulurdu sala verirken sesi.

Küstü, ezan okumadı Arapça yasak olduktan sonra.' (Hikmet, 34) .

Ahlak, kültür ve gelenek kavramları Anadolu halkı tarafından genelde din bir diğer deyişle İslam anlayışıyla bağdaştırıldığı için halkın benimsediği, sırtlarını güvenle yaslayabildikleri din anlayışına zarar verebilecek veya değiştirebilecek en ufak hareket küçümsenmekte ve kayıtsız şartsız tehlikeli olarak görülmektedir.

Bir ülkenin kurulmasında, kurtarılmasında ve toprak bütünlüğünün sağlanmasında, halkın her kesiminden her insanın benimsenmiş bu amaç doğrultusunda çalışması esastır. Fakat bahsedilen benimsenme ve uğuruna çalışma kavramlarını halka kazandıran en önemli kesim ise Anadolu'nun bağrından çıkmış, yaşadığı toprak parçasını içtenlikle vatan bilmiş ve vatan mirasını onuru gibi koruyan Mehmetçik, askerdir. Anadolu toprakları yüzyıllardır birçok uygarlığa ve medeniyete ev sahipliği yapmış ve bu topraklar elverişli coğrafyasından dolayı elde edilmeye çalışılmıştır. Göçebe ve yerleşik hayat süren bütün bu medeniyetler varlıklarını ve buldukları toprakları korumak için savaşmış ve yıllar boyunca bu savaşçı kesim bu toprakların insanları tarafından yüceltilmiş ve onlara her zaman güvenilmiştir. İnsanların umutlarına sınıksız sarılmalarını sağlayan ve parlak bir geleceğe olan inançlarını güçlendiren savaşçı kesim, ki bunlar halkın içinde gönüllü olan askerlerle birlikte devletin askerlerini de içinde bulundurmaktadır, yapıtta da geçtiği gibi zorlu süreçlerde halkın kimlik arayışları sırasında yapılanmakta olan ülke ile benliklerini bağdaştırmalarındaki anahtar görevini görmüşlerdir. Fakat bu yüceltilmiş savaşçı kesim umudunu olur da kaybederse ki yapıtta ülkenin toprak bütünlüğü bozulup, 'vatan' kavramı

kaybolmaya başladıktan sonra askerin içinde de çalkantılar olmaya başlamıştır. Halk ise derin bir umutsuzluğa kapılır, insanı boşluğa iten bu acizlik duygusu sonun habercisidir. Yapıtta askerin umut ve umutsuzluk durumunun karşılaştırması yapılmakta, umudunun halkı ne kadar güvende tuttuğu ve umutsuzluğunun halkın inancını ne denli çürüttüğü işlenmektedir.

‘‘Dolaşırken çatır çatır eziyorsun, Memedin emilmiş kanında geziyorsun.

Bu kan biti doyurmuş. Bu kan siyah ve de ölüdür.

Selimiye Kışlası’ nda Memedin eti deriyle, killa değil bit ile örtülüdür.

Avluda künyeler okunurdu cephelere sevk için.

Memet kaşınarak önüne bakar cevap vermez ve lakin.

Çünkü Memet kaybetmiş umudu ve de tutmuş inadı. Etini açlığa, bite yedirip günde yüz Memedin bu kapıdan dirisi çıkmaz.

Ama devlet Memetten kuvvetlidir. Bir sabah vakti avluda Memet yine kum gibiydi.

Belki on bin, belki daha çok. Bir canlı derya ki teknil Memet. Kaşınan ve de susan...

Memedi umutlu ise, bir tek de olsa dağda sövmek tehlikelidir, on bin umutsuz Memedi kışlada sövmek daha tehlikeli...

Muhafız Memetler geldiler. Onlar süngülü, bitsiz ve semizdi. Sanki kurt girdi sürüye.

Bir uğultu, bir kıyamet. Memet kaçır, kovalar Memet.’’ (Hikmet, 53)

Bireylerin kimlik arayışlarında ve kurulmakta olan ülkeyi benimsemelerinde büyük bir rol oynayan Türk askerinin yapıtta pek çok kez betimlemesi yapılmış ve halk tarafından yüceltilen bu kahraman figürlerin manevi varlıkları ‘Memed’ ismi ile betimlenmiştir. Memed korkmayan, güçlü, güvenilir ve azizdir Türk halkının gözünde. Bu nedenle yapıtta asla asker, Türk askeri denmemiştir, vatan uğruna canını hiçe sayan, kan döken herkes Memed’dir. ‘Umutsuz Memed’ yapıtta ona verilen özelliklerin ters teptiğini anlatan bir sıfat görevini gören bir benzetmedir.

Yapıt söz konusu figürlerin duygu durum betimlemelerini yaparak bireylerin kimlik arayışları sırasında karşılaştıkları zorlukları ve bu süreçte kendilerini nasıl tanıyıp yeni kurulan ülke ile benliklerini bağdaştırdıklarını iç monolog ve diyaloglar üzerinden işlemektedir.

2. Farklı Uzamlarda Farklı İnsan Öyküleri

Figürlerin buldukları uzam hayata bakış açılarını, duygu durumlarını ve önceliklerini bir hayli etkilemektedir. Yapıtta Anadolu ve kent olmak üzere iki ana uzam üzerindeki figürler değerlendirilmektedir. Bu bir bakıma kıyaslandığında çağdaş yaşam içindeki insan ile köylü halkı olarak da sınıflandırılabilir; ne de olsa bu iki grup farklı yaşanmışlıklara, beklentilere, bakış açılara ve kültürel değerlere sahip oldukları için ülke genelinin karşı karşıya geldiği siyasi ve toplumsal değişimler onları bu özellikleri doğrultusunda farklı derecelerde etkilemiştir.

“ Ve seferberlik yılları, Memedin yüzü, simsiyah çalılara lime lime takılarak karanlıktan zorla çekilip çıkarılarak bir uzun Sevkiyatta gözükiyor Kazım’a.

Günün rahatlık duygusu neden bu kadar güç.” (Hikmet, 49)

'Simsiyah' gibi pekiştirmeli anlatım bahsedilen figürlerin duygu durumunu parçası olduğu gerçeklikle örtüşmekle beraber sonraki dizelerde geçen 'rahatlık duygusu' söz öbeği figürün iç çatışmasını ve olup bitenlerinde zıtlıklar içinde yaşandığını yansıtmaktadır.

Yapıtta en çok dikkat çeken uzamlardan bir tanesi de tam da ilk dizelerde geçen Haydarpaşa Garı'dır. Tarihi öneme sahip bu uzam aslında Anadolu insanını ve o çağdaş kesimi temsil ettiği düşünülen sayılabilecek İstanbul halkını bir araya getirir. Bu uzam hem bütün yolların kesiştiği hem de ayrıldığı o dönüm noktasıdır bir bakıma. Buraya gelen askerler karşı taraftaki orduevine, gider, öğrenciler okuduğu liseye gider, köylüsü bohçasıyla yuvası bildiği Anadolu topraklarına geri döner, nereye gideceğinden pek de emin olmayan bilinçsiz kimi genç insan ortalıkta dolanır, sahipsiz ihtiyarlar bir köşede oturup bekler ama geçmişi mi geleceği mi bilinmez; anneler etrafta koşuşturmak isteyen çocuklarının elini sımsıkı tutar sanki bırakılırsa hemen kayboluvacaklarmış gibi. Buradan geçen esnaf, memur sanki hep bir sıkıntılıdır hemen hemen herkesin alnında o kaygı çizgileri derinlemesine işlemiştir. Herkes bir dertli, düşüncelidir; bu nedenle uzamda devamlı telaş ve koşuşturma olsa da kendi halinde bir durgunluğu vardır, sanki bedenen orda ama aklı, ruhu o aradığının peşindedir. Bu durgun kargaşa sıradanlıkta betimlenmiş ve durumun ne kadar olağan bir hadise olduğu belirtilmiştir.

'Haydarpaşa garında 1941 baharında saat on beş. Merdivenlerin üstünde güneş yorgunluk ve telaş.

Bir adam merdivenlerde duruyor bir şeyler düşünerek. Zayıf. Korkak.

Burnu sivri ve uzun yanaklarının üstü çöpur.

Merdivenlerdeki adam, Galip Usta, tuhaf şeyler düşünmekle meşhurdur. '(Hikmet, 11)

Fiziki betimlemeler kişilerin ruh hallerinin dışı yansıtmakla beraber bahsedilen figürün savaş döneminde yer aldığını da vurgulamaktadır, bir deri bir kemik kalmış olması da kıtlık döneminin şartlarını da göstermektedir.

2.1 Anadolu Uzamı; Yollar

Anadolu insanın hayatında nedense hep bir burukluk, kenara itilmişlik ve bir şekilde uzamın getirdiği bir olanaksızlık, acizlik vardır, fakat mücadele edilmesi gereken bütün bu zorluklar Anadolu insanını herhangi bir başka grup insandan daha güçlü, azimli, güvenilir ve çetin kılmaktadır. Anadolu topraklarında dökülen kan, kefensiz toprağa giren asker, evladını kaybeden anaların acısı, yokluğun, açlığın ve işsizliğin ortaya çıkardığı müthiş cefa çoğu zaman geride kalan insanların umudunu kırmak ve benliklerini büsbütün unutturmak yerine, içlerindeki mücadelecü ruhu perçinleyen itici güç olmuştur. Anadolu insanı bu mücadelesinde çoğu zaman dilinde kederli bir türkü, sırtında belki de tüm mal varlığı olan hafif bir bohça ve omuzlarında sırf ‘var’ olmanın kazandırdığı ağır bir yükte engebeli bir yoldan yürümek zorunda kalmıştır. Onlar için hayat devamlı ilerlemektir çünkü yol ‘varılacak’ yerden daha önemlidir, gerçektir. İlerlenecek bir yol, zorlukların getirdiği oyalanma yoksa hayat durur bir bakıma. Bu yol kimi zaman kente kimi zaman tarlaya varır kimi zaman ise köyün içinde dallanıp budaklanıp aynı noktaya döner durur. Öncelik, ekmek parasını çıkarmak ve kalabalık ev nüfusuna sahip çıkmak olduğu için işsizlik gerçeği ve geçim kaygısı yapıtta da insan manzaralarının betimlenmesinde ön plana çıkmakta ve o yıllarda baş gösteren sanayi devrimi ile güçleşmiş bu telaşın figürleri bir hayli etkilediği görülmektedir. Sanayi devrimi emperyalist güçler tarafından gerçekleştirilmiş, bilim ve teknolojinin ilerlemesine yardımcı olmuş, artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamış fakat bu süreçte hammadde arayışında olan bu ülkeler geliştirmekte olan ülkelerin kaynaklarını sömürmüş, küreselleşme çerçevesinde dünyaya kapital anlayışını benimsetmiştir. Güçlüyü daha da güçlü ve

yoksulu daha da sefil eden bu çıkarıcı sistem tekrar ayaklanmaya çalışan Türk halkını da bir o kadar sarsmıştır. Bunca zaman el emeği, beceri ve ustalık gerektiren ve gerektirdiği düşünülen bütün işler makineler aracıyla yapılmaya başlanınca halk şaşkına dönmüş ve anlamlandıramadıkları bu ‘makineleşme’ kavramını kabullenmeye çalışsa da elinden pek bir şey gelememiştir. Aniden çıkagelen sanayi devrimi ve kapital sistemin halkı ne denli etkilediği hep olur olmadık şeylere kafa yoran Galip Usta figürünün iç monologları üzerinden de değinilmiştir. Figürün söz konusu düşünce akışında tekrarlara ve ikilemelere yer verilerek Galip Usta figürünün yani temsil ettiği emektar kesimin durumu kabullenemeyişi anlatılmaktadır:

“Bugüne dek farkına varmadan biriken şeyler yığınla üst üste hep beraber tıkacını atan bir çeşme suyu gibi bulanık berrak akıyordu kafasının içini doldurarak:

‘Ne kadar çok fabrika var İstanbul’da, Türkiye’de ne kadar çok, sayılamayacak kadar... Ne kadar çok kayış, kasnak ne kadar çok volan ne kadar çok motor dönüyor, ha babam dönüyor,

ha babam dönüyor, ha babam dönüyor, dönüyor, ne kadar çok adam,

ne kadar çok adam işsiz kalırsam, işsiz kalırsam diye düşünüyor. Mürettip Şahap Usta kör oldu dileniyor matbaalarda.

Dokuma tezgâhları, fireze tezgâhları, torna tezgâhları, şahmerdanlar, merdaneler, pulanyalar, pulanyalar.

Galip Usta pulanyacıydı. Kim bilir dünyada ne kadar işsiz var.’’ (Hikmet, 19)

Geçimsizlik sürecini atlatmak için kentin yolunu tutan köylülerin ise vardıkları kent uzamında farklı zorluklarla karşı karşıya geldikleri ve kent insanının da onlar gibi bir mücadele vermek zorunda olduğu görülmüştür. Köylü de olsa kentli de olsa aynı dertten muzdarip olma her iki

kesimden insanların birbirlerini anlamalarını sağlamıştır. Çoğu zaman ortak sevinçler bir türlü benimsenemeyip geçici olmuşken, ortak acılar her sınıftan insanı aynı kulvara soktuğu için insanların birbirlerine daha iyi kenetlenmelerini sağlamıştır. Geçim sıkıntısı ve muhtaçlık gibi insanların onurunu kıran olgular yıkıcılıklarının yanında insanlara birbirlerini gerçek anlamda tanıtmış, günü kurtarmak için takındıkları maskeleri de çıkarttırmıştır. Kent ve köy kültürü insanların karşı karşıya gelip birbirine karıştığı çarpıcı uzamlardan biri olan Haydarpaşa Garı'nda geçen farklı yaştan farklı insanların ortak işsizlik ve gelecek kaygısına sahip olmaları yapıtta vurgulanan öğelerden biridir:

“Babam neden kapattı dükkanını ? Ve fabrika benzemiyor babamın dükkanına diye düşündü 16 yaşında.

Gündeliğim artar mı? diye düşündü 20 yaşında. Babam ellisinde öldü,

ben de böyle tez mi öleceğim? diye düşündü 21 yaşındayken. İşsiz kalırsam diye düşündü 22 yaşında.

İşsiz kalırsam diye düşündü 23 yaşında. işsiz kalırsam diye düşündü 24 yaşında. Ve zaman zaman işsiz kalarak.

İşsiz kalırsam diye düşündü. 50 yaşına kadar. 51 yaşında İhtiyarladım. dedi babamdan bir yıl fazla yaşadım.

Şimdi 52 yaşındadır. İşsizdir.” (Hikmet, 12)

Yapıtta soru ifadeleri söz konusu figürlerin devamlı bir belirsizlik içinde olduklarını, cevapsız sorularla kendilerini avutma çabaları sırasında istemeden de olsa gerçeklerle yüzleştiklerini

belirtmektedir, fakat yıllar geçse bile bazısının gerçekliği sözde sorularla gerçekleştirilmiş geciktirmelere rağmen hala aynıdır.

2.2 Kent Uzamı; Var Olma Çabası

Yapıtta çağdaş yaşama uyum sağlamış kentli kesim ile köylü kesim karşılaştırıldığında bu yapıların temsilcilerinin çok farklı yaşamışlıklara, beklentilere, gelecek umutlarına ve planlarına sahip olduğu görülmektedir. Bu iki kesim arasında ülkenin gerçeklikleri ve aynı siyasal değişimlerle karşı karşıya kalmaları gibi benzerliklere rağmen onları birbirinden ayıran en çarpıcı özellik buldukları uzamın sosyokültürel yapısının bireylere kazandırdığı bakış açısı ve kültürel değerler doğrultusunda zorluklarla nasıl mücadele ettikleridir. Kent ortamında farklı olan bir başka etmen ise insanların kendi aralarında da verdikleri yaşam mücadelesi süresince çekişme içinde olmalarıdır. Kent uzamının kayda değer bu özelliği, tıpkı yapıtın başında anlatılan Haydarpaşa Garı betimlemesinde açıklandığı gibi, zengin bir sosyokültürel yapı içermesi, ülkenin dört bir yanından değişen süreç boyunca göç alması, gerek bireysel gerek toplumsal bazlı alınan bütün kararların ilk yürürlüğe sokulduğu, yaşama geçirildiği yer olmasından kaynaklanmaktadır. Haydarpaşa Garı'nın hattına bağlı Kızıltoprak İstasyonu'ndan geçen trenin içi ise bu kültürel uyumsuzluğunun kusursuz harmonisinin adeta bir manifestosudur. Bu karmaşaların genelde gar veya tren uzamlarında olma sebebi ise kent ve köy uzamını ve bu uzamların insanlarını birleştiren geçit görevini görmesidir:

‘‘Garın saati on beşi sekiz geçiyor. 15:45' de kalkar bu tiren. Üçüncü mevki bekleme salonunda oturup dolaşıp uyuyorlar yüzükoyun. Kalkacak herhangi tirenle ilgileri yok.

Baskıcı Ömer sakalı avuçlarında betonun üzerinde çıplak ayakları oturuyor iki büklüm sabahtan bert. Ve yine sabahtan beri Ömer'in önünde aşağı, yukarı, ileri, geri volta vuruyor Recep.

Önce uzun kolları kalkıp iniyor görünmez bıçakları atıp tutar gibi elleri. Ali masanın üzerinde yatıyor yüzükoyun sırtı yarılmış gömleğinin kumral başı bileklerinde.

Üçüncü mevki bekleme salonunda oturup dolaşıp yüzükoyun uyuyorlar. Kalkacak herhangi tirenle yok alâkaları. Aysel: yaşı belli değil. Belki on üç, belki yirmi. Esmer. Kuru.

Necla: on beş yaşında var yok. Burnu kıpkırmızı yüzü değirmi. ''(Hikmet,19).

Yapıtta devamlı bir kareden diğere geçilmesi ve bir ton kargaşanın arasında en ufak figüre bile ayrı özen gösterilmesi aslında toplumsal yapının da belli bir kalıba sığmadığını belirtmekle beraber ülkenin nasıl bu uyumsuz toplumsal yapıyı barındırdığını da vurgulamaktadır. Yüzyıllardır farklı coğrafya ve etnik kökenden insanı bir araya getirmiş bu toprakların insanları yaşam şartlarının zorlukları karşısında devamlı mücadele etmek zorunda kalmış ve tam da bu sebepten ötürü yaşları başları kaç olursa olsun olup bitene birlikte göğüs germeyi öğrenmişlerdir.

3. Sonuç

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yenik düşmüş Osmanlı Devleti'nin küllerinin üstüne kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti o toprakların insanlarını hazırlanmaya fırsat bile tanınmadıkları zorlu bir sürecin içine sokmuş, verilen ani kararların ve rejim değişikliklerinin bu omuzları çökük ama güçlü, mücadeleciler Türk toplumunun üzerinde çok büyük etkileri olmuştur.

Cumhuriyet'in ilanı sırasında ve sonrasında Türk Devleti kendini geliştirmek ve Osmanlıdan miras kalan siyasi, ekonomik ve kültürel enkazın altından kalkıp küllerinden yeniden doğmak için devrimler gerçekleştirmiş ve siyasi gelişmelere imza atmıştır. Fakat halk bunca zamandır Osmanlı Devleti adı altında tek bir adam, padişah, tarafından yönetildiği için aniden demokrasi, cumhuriyet ve eşitlik gibi kavramların anlaşılması ve içselleştirilmesi, temsil ettikleri anlayışlar

her ne kadar cazip gelse de halk tarafından yabancı ve alışılmadık gözüyle görülmüş ve ülkenin gelişmesi için yapıldığı halde alışkanlıkları, geleneği mahvediyormuş gibi karşılanmıştır. Halkın değişime daha doğrusu yabancı olduğu her türlü sisteme bu denli karşı çıkmasının hatta yok saymasının belki de en büyük nedeni bu topraklarda bir türlü sabit bir düzen tutturulamamasıdır, devlete veya yönetime olan güvensizlikle sonuçlanan bu durum yıllardır bireylerin kendi başlarına göre hareket etmesine sebep olmuş, bu başına buyrukluğun da bireyler arası kopukluklar yarattığı kadar kendi hallerinde olmasına neden olmuştur. Kendi haline, başına buyruk bireyler ise sistemdeki düzen eksikliğini daha da güçlendirmiş ve bu kısır döngü kontrol mekanizması olmaksızın yerleşmiştir.

Tam da bu nedenden yapıt 'Memleketimden İnsan Manzaraları' adını almıştır. Ülkenin her köşesinde bir burukluk, arayış var fakat bu arayış her uzamda farklı seyrettiği için ayrı ayrı özgün manzaralar, resimler ortaya çıkarmaktadır. Her bir karede farklı bir kimlik arayışı, hayat yolunda ilerleme çabası ve varlık mücadelesi vardır. Sonuç olarak, yapıt Türk halkının gelişen değişen, yeniyi öğrenen ülkenin ilkelerini benimseyerek bu süreçte kendilerini de tanımaya çalışmalarını ve hayata tutunma çabalarını anlatmaktadır.

4. Kaynakça

1. Hikmet, Nazım (2002) *Memleketimden İnsan Manzaraları*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları